

УДК 159.947.331.102.312.-057.87.

Злочевська Л.С.

**Роль мотивації у формуванні професійної кар'єри учнівської молоді
ПТНЗ: арттерапевтичний підхід.**

Стаття присвячена проблемі вибору професійного майбутнього учнівською молоддю, де розглядається роль мотивації до розвитку професійної кар'єри в сучасних умовах ринкової економіки. Висвітлюються чинники, які впливають на професійне зростання майбутніх молодих спеціалістів професійно-технічних навчальних закладів у просторі соціально-економічних трансформацій. Пропонується новий підхід з використанням арт-терапевтичних технік і методик для розвитку мотивації і виявленні пріоритетних мотивів становлення професійної кар'єри учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів, складовими яких є самоусвідомлення, самопізнання, самоорганізація і самоствердження.

Ключові слова: мотивація, арт-терапія, професійна кар'єра, самопізнання, самоусвідомлення, самоорганізація і самоствердження,

Соціально – економічний розвиток сучасного суспільства, пов'язаний з його технічним прогресом у промисловості, сільському господарстві, енергетиці, а, також, з формуванням людських трудових ресурсів, ставить нові завдання до підготовки і виховання майбутніх молодих спеціалістів технологічного профілю, коли зростає не тільки значення трудової діяльності для людини, зростає її складність і відповідальність за виконання своїх професійних обов'язків.

Роль праці, як індивідуальної так і колективної діяльності, як форми і умови існування та розвитку людини, суспільства, ноосфери, можна розглядати як спосіб самореалізації людини в суспільному житті, в спілкуванні (комунікації,

обміну інформацією), в пізнанні себе та навколишнього Світу, у розвитку самовдосконалення і самоствердження, створення матеріальних і духовних благ.

Мотивація займає ведуче місце в структурі поведінки особистості і є одним з основних понять, які використовуються для пояснення рушійних сил діяльності у цілому. Мотив, мотивація – це є спонукання до активності і діяльності суб'єкта, де сукупність мотивів, їх ієрархічна структура і своєрідність впливають на розвиток мотиваційної сфери особистості, яка є динамічною системою і постійно змінюється в залежності від багатьох життєвих обставин.

Професійна природність учнів до конкретної діяльності, як зазначає Бодров В.О., вимірюється не тільки рівнем розвитку здібностей, але і багатьма особистісними якостями, насамперед, характером мотиваційної сфери – змістом мотивів, їх направленістю і ступенем активності. Індивідуальна ефективність діяльності особистості знаходиться у великій залежності від мотивації. Далі він визначає, що „мотивація може компенсувати різні професійні недоліки, але слабку мотивацію неможливо нічим компенсувати - її тільки можна розвивати”.

[1]

Характер мотивації у учнівської молоді (конкретні мотиви і мета, направленість, широта і інтенсивність) обумовлюється особливостями професійного поетапного становлення: вибір професії, реалізація вибору, в подальшому трудова діяльність, яка сприяє розвитку подальшої професійної кар'єри молодих спеціалістів.

Усі джерела активності особистості можна об'єднати поняттям мотиваційної сфери, яка включає в себе потреби, інтереси, установки, ідеали, наміри, направленість, нахили, переконання, а також, соціальні ролі, стереотипи поведінки, соціальні норми, правила, життєву мету і цінності, ставлення до професійної кар'єри, і, врешті, світосприймання в цілому.

За своїми проявами і функціями в регуляції поведінки сучасної молоді людини, мотивуючі фактори можна розділити на три відносно самостійних класи:

- а) потреби і інстинкти як джерела активності;
- б) мотиви як причини, які вимірюють вибір визначених актів поведінки;
- в) емоції, суб'єктивні переживання, установки як механізми регуляції динаміки поведінки.

Мотивація професійної діяльності у учнівської молоді ПТНЗ має специфічний характер по відношенню до мотивації поведінки взагалі. Тому стосовно до завдань діагностики професійної придатності і прогнозування шляхів розвитку важливих якостей молодого спеціаліста за обраною професією, важливо розглядати не тільки ті потреби, які збуджують молоду людину виконувати ту чи іншу діяльність (змістовні теорії мотивації), але й ті, завдяки яким виникає намір виконувати (або не виконувати) конкретне завдання та бажання досягати визначеної мети (процесуальні теорії мотивації).

Важливе наукове і практичне значення має цілісна психологічна характеристика особистості учнівської молоді, і насамперед, рівень розвитку творчих можливостей юної особистості у період вибору і опануванню професією, де провідною діяльністю цього віку є оволодіння навичками з обраного фаху, а також, формування усвідомленого ставлення до професійної діяльності, в процесі якого вимальовуються індивідуальні професійні якості.

Психічний розвиток особистості виявляє такі особливості, які спонукають до яскравого вираження індивідуальності через самопізнання, самоусвідомлення, самоорганізацію, самотворення, і які допомагають розкрити здібності та нахили особистості, а рівень розвитку зазначених характеристик і визначає ресурс можливостей для реалізації професійної кар'єри. Потребу досягати успіху (або мотивація досягнення) можна розглядати як досить стійке прагнення молоді людини, яка є сучасником нових перетворень у суспільстві, знайти своє місце у

соціальному середовищі, реалізувати свої плани, наміри і прагнення та бажає отримати високі результати у своїй професійній діяльності.

Загальне мотивування поведінки можна розглядати як три функції взаємозв'язку:

очікування бажаних результатів (оцінка імовірності); очікування винагороди (де відсутність або невідповідність зв'язку між результатом і винагородою знижують рівень мотивування); валентність (цінність винагороди, яку припускає для себе дана конкретна людина).

На формування світогляду і знаходження власної позиції до професійного майбутнього учнівської молоді ПТНЗ впливає рівень їх самопізнання, самоорганізації і самоствердження, а також, сформованості усвідомленого образу „Я”, де саме перевага одного мотиву над усіма іншими, тобто їх вибір, і впливає на побудову професійної кар'єри в цілому.

Юнацький вік традиційно вважається періодом інтенсивного розвитку самосвідомості особистості, коли зміна соціального статусу, нові системи соціально-економічних і організаційно-управлінських відношень у суспільстві, соціальні ролі, умови та обставини, розширення контактів і новий зміст професійних вимог входять у життя кожного молодого фахівця і спонукають його до постійного саморозвитку і навчання упродовж всього життя.

К.Роджерс писав: „допомогти людям стати особистостями це значно важливіше, ніж допомогти їм стати математиками або знатоками французької мови...”[4]

Оновлення освітньої парадигми спрямоване на визначення самобутності і самоцінності кожної молодої людини, якій притаманна індивідуальна краса і неповторність, де її розвиток визначається не як представника колективного суб'єкта, а, передусім, як рівноправної соціально компетентної особистості.

Розглядаючи практичний досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців стосовно форм і методів профорієнтаційної роботи, в контексті сучасного розуміння

шляхів розвитку професійної кар'єри учнівської молоді ПТНЗ, ми можемо визначити багато напрацювань цікавого, корисного і діючого психологічного інструментарію у практичній психології. У полі сучасного простору науки і практики все більше дослідників доходять висновку про необхідність використання у профорієнтаційній роботі не тільки вербальні методи, які дозволяють дослідити радше раціональні, усвідомлені уявлення респондентів, а й широкого залучення ресурсів проєктивних методик, завдяки яким є можливість актуалізувати неусвідомлені процеси психічного розвитку особистості.

Останнім часом зростає увага дослідників до використання методу арт-терапії у соціальній і педагогічній сферах, де чималий спектр різноманітних орієнтирів цього методу спрямовує особистість юнацького віку на самопізнання, на усвідомлене ставлення до свого професійного «Я» та сприяє розвитку особистісного і кар'єрного зростання.

В цьому сенсі, в своїх публікаціях Л.Д.Лебедева, окреслюючи науковий підхід до використання арт-терапії в освіті, вважає, що „це є системна інновація, яка характеризується: 1) комплексом теоретичних і практичних ідей, нових технологій; 2) різноманітністю зв'язків з соціальними, психологічними і педагогічними уявленнями; 3) відносною самостійністю (відокремленістю) від інших складових педагогічної діяльності (процесів навчання, управління та ін.); 4) можливістю до інтеграції і трансформації” [3].

Повністю поділяючи цю позицію, ми вважаємо, що арт-терапія, як специфічна діяльність, на зіткненні мистецтва, психології і психотерапії, стала відповіддю на громадські тенденції, які так чи інакше відтворюють естетичні потреби людей в застосуванні художньої діяльності для розвитку світогляду самої особистості, а також, для самопізнання, самовизначення і формування свого професійного образу «Я», забезпечуючи психологічну захищеність на шляху саморозвитку і самоусвідомлення.

Ідея впровадження арт – технологій у педагогічний процес є досить новим методом у практичній психології, який арт-терапевти та практичні психологи вважають доцільним, актуальним, ефективним та результативним. [2].

Оцінюючи сучасне мистецтво з позиції духовного впливу, зазначимо, що під впливом гуманістичного підходу, інтерес до арт – терапії пов'язують з поширенням так званих креативістичних уявлень, де центральним є поняття творчості. У системі цих уявлень відкриваються безграничні можливості впливу образотворчого мистецтва на розвиток особистості, яка має багатогранну, багатомірну і неповторну сутність. Зв'язок з гуманістичною психологією зумовлює їх орієнтацію на персоналізацію особистісно – розвивального процесу, піднесення емпатії та свідоме ставлення до власного „Я”, активізацію творчого потенціалу учнівської молоді у сучасному соціокультурному просторі.

Розглянемо більш конкретно методи і підходи арт-терапії, які можна використовувати стосовно розвитку мотивації на шляху професійного зростання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів на прикладі модифікованої автором методики В.Окландера „Трояндовий кущ”. У сучасній освітній практиці, поряд з формуванням знань і умінь, у число пріоритетних включені завдання, які пов'язані із загальним особистісним розвитком і збереженням психологічного здоров'я учнів та направлені на допомогу особистості віднайти і відкрити своє неповторне „Я”, а в юнацькому віці віднайти мотиви до професійного саморозвитку і самовдосконалення.

Одним із основних підходів, які використовуються у методиці В.Окландера „Трояндовий кущ” є метод спрямованої візуалізації, який відкриває можливості до самопізнання та самовідчуття і допомагає відкрити потаємні шляхи до визначення психічного та емоційного стану, ставлення до соціального середовища, ресурсний потенціал та інше.

Завдяки методу спрямованої візуалізації, учасники процесу з заплющеними очима уявляють трояндовий кущ, а в цей час арт – терапевт активізує творчий

процес, задаючи такі питання: „який цей кущ - він сильний чи слабкий, великий чи маленький?“, „чи є на ньому квіти, якого вони кольору та розміру?“, „які гілочки, листочки та коріння?“, „хто його доглядає?“, „як він себе почуває?“ та інші. Надалі учасники розплющують очі і малюють кожний свій трояндовий кущ. На наступних етапах роботи проводиться обговорення емоцій та почуттів, що виникли під час виконання роботи та виявлення „ключових моментів“, які при використанні даної техніки можна узагальнити таким змістом:

- „розмір куща та його розміщення на аркуші свідчать про рівень самооцінки та соціального самовизначення учасника;
- наявність шипів – показує на емоційне ставлення до оточуючого світу;
- коріння і земля передають асоціації соціального середовища, наскільки комфортно і затишно, а саме головне, впевнено чи ні почувається молода людина;
- наявність людей чи тварин зазвичай вказує на задоволення потреби у спілкуванні, теплі, любові та свідчить про взаємини з близькими людьми;
- відношення до людей та тварин визначає взаємодію із соціумом;
- наявність дороги (велика чи маленька стежка) і є символом, який визначає бажання проявляти чи не проявляти, і в якій мірі, готовність до пошуку, до руху вперед; тобто, до особистісного і професійного розвитку;
- сонце – асоціюється із емоційною стабільністю та самодостатністю, а також, показує рівень ресурсних можливостей.

Під час інтерпретації арт – терапевтичних робіт саме пошук та спільне обговорення таких „ключових моментів“ і відіграють означену позицію, яка дозволяє молодій людині зануритись у свій внутрішній світ, замислитись над своїм місцем у соціальному просторі сьогодення, визначити ресурсні можливості. Ми вважаємо, що використовуючи методику В.Окландера

„Трояндовий кущ”, найвагомимим здобутком у цій роботі є сам ціннісний досвід у процесі самопізнання та занурення у світ власних почуттів, з якого починається шлях до особистісного та професійного розвитку. Ознайомлення з цією методикою дає нам підстави визначити, що суттєвим у використанні даного підходу є, з одного боку, його технологічність (синтез методик: візуалізація, малюнок, терапія творчим самовираженням) та орієнтація на самозаглиблення і самопізнання, яких так не вистачає в бурхливому сьогоденні у сучасної молоді, а з іншого – можливість віднайти, як внутрішні, психічні ресурси особистості, так і зовнішні, що містяться у найближчому навколишньому оточенні, які спроможні стати підґрунтям для саморозвитку та самоствердження сучасної молодої людини.

Арт – терапія (метод „соціально - психологічного лікування”, як зміна стереотипів поведінки і підвищення адаптаційних здібностей особистості засобами художньої діяльності) формує творче відношення до життя, з його проблемами, завданнями, надає можливість навчитись бачити багатомірність способів і засобів досягнення мети, розвиває скриті здібності до вирішення складних життєвих завдань,

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що арт – терапія і є саме тою методологічною базою, яка об’єднує і досягнення наукової думки, і досвід мистецтва, в якому проявляються інтелект людини, її почуття, ставлення, ціннісні орієнтації, рефлексія та ресурсна можливість досягнення своєї мети, тобто для молодих спеціалістів - професійної кар’єри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. - М.: «ПЕРЛЗ», 2001. – 511 с.

2. Вознесенская Е.Л. Особенности и перспективы развития арт – терапии в Украине. //Вища освіта України – Додаток 3 (т. 5) – 2007. – Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти». – С. 268 – 275.
3. Лебедева Л.Д. Практика арт - терапии: подходы, диагностика, система занятий. – С.Пб.: изд. «Речь», 2005. – 254 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. /Пер. с англ. М.М. Исениной; Общ. ред. и пред. Е.И. Исениной. - М.: Прогресс, Универс, 1994. - 479 с.

Злочевска Л.С.

Роль мотивации в формировании профессиональной карьеры ученической молодежи ПТНЗ: арттерапевтический подход.

Статья посвящена проблеме выбора профессионального будущего ученической молодежью, где рассматривается роль мотивации к развитию профессиональной карьеры в современных условиях рыночной экономики. Освещают факторы, которые влияют на профессиональный рост будущих молодых специалистов профессионально-технических учебных заведений в пространстве социально-экономических трансформаций. Предлагается новый подход с использованием арт-терапевтических техник и методик для развития мотивации и выявления приоритетных мотивов становления профессиональной карьеры ученической молодежи профессионально-технических учебных заведений, составляющими которых является самоосознание, самопознание, самоорганизация и самоутверждение.

Ключевые слова: мотивация, арт-терапия, профессиональная карьера, самопознание, самоосознание, самоорганизация и самоутверждение

Zlochevska I.S.

A role of motivation is in forming of professional career of student's young people of PTNZ: apt-therapy approach.

The article is devoted the problem of choice of the professional future student's young people, where the role of motivation is examined to development of professional career in the modern terms of market economy. Factors which influence on professional growth of future young specialists of professional educational establishments in space of socio-economic transformations light up. New approach is offered with the use of apt-therapy technician and methods for development of motivation and exposure of priority reasons of becoming of professional career of student's young people of professional educational establishments, the constituents of which is self-knowledge and self-affirmation.

Key words: motivation, apt-therapy, professional career, self-knowledge, and self-affirmation.